

Terpsión z Megary – sókratovský filozof alebo dramatis persona zo sókratovských dialógov?

 ostium.sk/language/sk/terpsion-z-megary-sokratovsky-filozof-alebo-dramatis-persona-zo-sokratovskych-dialogov/

František Škvrnda

František Škvrnda: Terpsión z Megary – sókratovský filozof alebo dramatis persona zo sókratovských dialógov? [Terpsion of Megara – Socratic philosopher or dramatis persona from Socratic dialogues?]. In: *Ostium*, vol. 21, 2025, no. 1.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

Terpsion of Megara – Socratic philosopher or dramatis persona from Socratic dialogues? Study analyzes and compares the textual evidence about Terpsion of Megara from ancient literature as well as its reception in the scholarly works. The aim of the study is to point out the ambiguity and vagueness of the preserved testimonies about Terpsion of Megara and propose two plausible interpretations, historical-philosophical and philosophical-literary. Through these interpretations, we reach the following conclusions. First, Terpsion of Megara developed his own peculiar philosophy of “dialectical hedonism” within the framework of Socratic and the Megarian tradition of thought. Second, all the philosophical views and positions ascribed to Terpsion of Megara actually represent the ideas of later authors who used him as a literary figure in their works. At the end of the study, we point out that both of these interpretations are almost equally plausible.

Keywords: Terpsion of Megara, doxography, Socratica, Megaric Philosophy, Dialectical Hedonism

Úvod

Mestský štát Megara patril od nepamäti medzi politicky a kultúrne dôležité centrá gréckej kultúry, ktoré existovali už v období minojsko-mykénskej civilizácie. V archaickom období spadala Megara do sféry vplyvu bohatého Korinthu a počas obdobia gréckej kolonizácie Megarania založili významné mestá Megara Hyblaia na Sicílii, Chalkedón a Byzantion na Bospore. Z kultúrno-politických dejín sa Megara preslávila predovšetkým tyranom Theagenom a filozofujúcim básnikom Theognidom.[1]

Po Sókratovej smrti sa Megara stáva významným centrom filozofie a nakrátko sa do nej sťahujú viacerí významní Sókratovi žiaci a poslucháči, a to vrátane Platóna.[2] V meste sa pravdepodobne už počas Sókratovho života formoval úzky filozofický kruh okolo Eukleida z Megary, ktorého si doxografická tradícia zapamätala ako jedného z najsvedomitejších Sókratových poslucháčov.[3]

Sókratovský charakter megarskej školy sa odráža predovšetkým v dvoch aspektoch. Prvý spája všetky sókratovské školy a spočíva v zameraní sa na etické skúmania a otázky. Druhý aspekt charakterizuje absencia jednotnej filozofickej doktríny alebo systému. Ako poznamenáva Vladislav Suvák, megarská škola „netvorí jednotné hnutie a prvé generácie megarikov rozvíjajú učenie Eukleida bez snahy zasadiť ho do logicko-metafyzického rámca, v ktorom sa pohybujú peripatetici alebo platonici“.[4] Podľa slov Davida Sedleyho, megarských filozofov zoradili do jednotnej nástupníckej línie (*diadochai*) až helenistickí doxografi na základe toho, že sa venovali obdobným filozofickým témam a problémom spadajúcim do oblasti eristiky a dialektiky.[5]

Spomedzi všetkých predstaviteľov megarskej filozofickej tradície vyniká postava Terpsióna z Megary, o ktorom sa zachovalo len veľmi málo svedectiev. Ak chceme Terpsióna zaradiť medzi predstaviteľov sókratovskej filozofie a definovať jeho miesto v rámci megarskej školy, v prvom rade potrebujeme analyzovať dostupnú literárnu evidenciu. Pri bližšom pohľade totiž zisťujeme, že postava Terpsióna je v moderných interpretačných dielach a zbierkach zlomkov megarských filozofov často prehliadaná a marginalizovaná.

Doxografická evidencia v moderných edíciách zlomkov megarikov

Autoritatívna zbierka zlomkov sókratovských filozofov od Gabrielleho Giannantonioho obsahuje len päť záznamov (SSR VI B 94 – SSR VI B 98). Meno „Terpsión“ nefiguruje v *Životopisoch slávnych filozofov* Diogena Laërtského a nenachádzame ho ani v dielach Xenofóna. Z prvej generácie Sókratových žiakov ho spomína iba Platón. Vo *Faidónovi* sa Terpsión spomenie *in passim* ako jeden z ľudí prítomných pri Sókratovi počas jeho posledných chvíľ života vo väzení. V *Theaitétovi* vystupuje v úvodnom dialógu s Eukleidom z Megary.^[6] Z týchto dvoch pasáží sa o Terpsiónovi dozvedáme len to, že bol blízkym priateľom Eukleida a Sókratovým verným obdivovateľom.

Ďalší autori, ktorí spomínajú Terpsióna z Megary, sú novoplatonici Olympiodóros, Elias a autor byzantského lexikónu *Suidas*. Z ich stručných zmienok môže vyplývať, že Terpsióna vnímali ako spoluzakladateľa megarskej filozofickej sekty popri Eukleidovi.^[7] Terpsión vystupuje ako jeden z dôveryhodných Eukleidových a Sókratových priateľov aj v zbierke *Listy sókratovcov*, v ktorých sa Terpsión opisuje ako „krásny a dobrý muž“ (*kalos kai agathos*), teda filozof.^[8] V poslednom zlomku uvedenom v Giannantonioho zbierke sa Terpsiónovi z Megary pripisuje zvláštna a inde nezaznamenaná interpretácia Sókratovho vešteckého znamenia (*daimonion*), ktoré Terpsión údajne stotožňoval s kýchaním: „Naozaj som aj ja sám, Galaxidoros, počul od nejakého megarika, ktorý to počul od Terpsióna, že Sókratovo daimonion bolo v skutočnosti kýchnutie – buď jeho vlastné alebo iných ľudí. Keď totiž kýchol niekto sprava, či už zozadu alebo spredu, vraj to Sókrata nahováralo k činu. Ak niekto kýchol zľava, tak ho to od činu odhovárало. Jeho vlastné kýchanie ho v činoch buď utvrdzovalo v prípade, že niečo ešte len zamýšľal konať, alebo ho zastavovalo v prípade, keď už niečo konal.“^[9]

Ako poznamenáva Steffano Mecci, zlomok z Plútarcha predstavuje jediný filozoficky signifikantný zlomok o Terpsiónovi z Megary, ktorý je konceptuálne príbuzný so zlomkom Eukleida z Megary o dvojitom božstve (*duplex genius*).^[10] Väčšina starších bádateľov

Terpsióna z Megary buď úplne prehliadala, alebo ho interpretovala v neústretných intenciách. Niektorí bádatelia v duchu teórie *einquellensforschung* predpokladali, že všetky zmienky o Terpsiónovi pôvodne vychádzali z dvoch pasáží z Platónových dialógov a zapíňali biele miesto, ktoré po tomto filozofovi zostalo.[11] Väčšina predpokladá existenciu historickej osoby Terpsióna z Megary, avšak tejto osobe nemožno pripísať žiadnu filozofickú myšlienku, doktrínu či postoj.[12]

Ak by sme sa mali uspokojiť s týmto skromným a výrazne skeptickým výsledkom, právom by sme Terpsióna zaradovali medzi okrajové postavy sokratiky nachádzajúce sa na hranici medzi históriou a literárnou fikciou.[13] Takýto názor môže byť plauzibilný, avšak s tým rozdielom, že je potrebné ho prehodnotiť. Giannantoni a väčšina editorov megarských zlomkov totiž prehliadajú niekoľko ďalších antických textov, v ktorých figuruje meno Terpsióna. Dôvodom ich nepozornosti je pravdepodobne to, že dodatočné texty uvádzajú len akéhosi neurčitého „Terpsióna“, a nie „Terpsióna z Megary“. V dejinách antickej literatúry však neexistuje žiadny iný autor s rovnakým menom. Meno Terpsión nefiguruje ani v žiadnom slávnom diele, či už u Homéra, Hérodota alebo iných literárnych dielach, z ktorých by sa mohlo dostať do týchto ďalších textov. V ďalšej časti nášho príspevku sa preto pokúsime analyzovať dodatočné textové svedectvá, v ktorých sa spomína Terpsión a hľadať v nich možné „rodinné príbuznosti“ so sókratovcom Terpsiónom z Megary. Ak v týchto textoch dokážeme identifikovať sókratovské pozadie alebo aspoň filozofický rozmer, môže to viesť k prehodnoteniu skeptických záverov moderných bádateľov a k formulácii viac ústretovej hypotézy o Terpsiónovi z Megary ako o sókratovskom filozofovi *sui generis*.

Doxografická evidencia mimo moderných edícií zlomkov megarikov

Postava akéhosi Terpsióna sa vyskytuje v dielach troch autorov – v Lúkiánových *Dialógoch mŕtvych*, v Athénaiových *Hodujúcich sofistoch* a v Aristaenetovej zbierke *Lúboštných listoch*.

Lúkiánova zbierka krátkych satirických dialógov známa pod latinským názvom *Dialogi mortuorum* (*Dialógy mŕtvych*) pozostáva z rozhovorov bohov, mytologických hrdinov, filozofov a štátnikov. V dialógoch vystupujú najmä kynickí filozofi Menippos, Diogenés zo Sinópe, Antisthenés, Kratés, ale aj Alexander Macedónsky a jeho otec Filippos či rímsky štátnik Scipio. Ako poznamenáva Susan Prince, Lúkiánove satirické diela vychádzajú z hľadiska prosopografie zo starších diel a autorov. Historické postavy, ktoré vystupujú v jeho dialógoch, môžu nadobúdať realistické črty, pretože dobové publikum očakávalo istú mieru korešpondencie literárneho diela s historickou pamäťou.[14]

VI. dialóg z predmetnej zbierky sa odohráva medzi Terpsiónom a Plutom, bohom podsvetia. Z úvodnej vety je zrejmé, že Terpsión zomrel veľmi mladý, azda ešte pred dovŕšením tridsiateho roku života: „Ó Pluton, je spravodlivé, aby som bol ja vo svojich tridsiatich rokoch už po smrti, zatiaľ čo vyše deväťdesiatročný Theokritos je stále medzi živými?“[15] Terpsión vyjadruje presvedčenie, že Osud (*Moirá*) nekoná rozumne, ak mladých a zdravých ľudí necháva zomierať v plnom rozkvele ich života, zatiaľ čo starých a chorých drží pri živote napriek tomu, že z neho už nemajú žiadnu radosť. Terpsiónova kritika osudu sa nesie v duchu hedonistickej filozofie. Terpsión predpokladá, že bohatstvo

má pre človeka zmysel len potiaľ, pokiaľ prináša človeku rozkoš (*hédoné*). Len čo sa človek dostáva do stavu, v ktorom už ďalej nepociťuje rozkoš, bohatstvo aj život strácajú akúkoľvek cenu.[16] Terpsiónov názor v Lúkiánovi nám pripomína Sókrata na súde, ktorý taktiež vyjadruje presvedčenie, že ako starý človek už stráca schopnosť užívať si život pre telesnú slabosť, a tým pádom je preňho lepšie zomrieť, než ďalej žiť.[17] Podobný motív presvitá aj zo zlomku Eukleida z Megary, v ktorom vystupuje *daimón* Smrti ako mrzutý starec, ktorého nedokážu presvedčiť a odvrátiť už žiadne argumenty ani žiadne rozumové presviedčanie.[18]

Postavu Terpsióna v Lúkiánovom satirickom dialógu charakterizuje aj záľuba vyjadrovať sa v prísloviach.[19] Tematika prísloví nás privádza k druhému dielu, v ktorom vystupuje postava Terpsióna, k Athénaiovým *Hodujúcim sofistom*. Na rozdiel od Lúkiána je Terpsión spomenutý u Athénaia ako historická postava a literárne činný autor. Podľa peripatetika Klearcha zo Soli, z ktorého diela Athénaios cituje, bol Terpsión prvým v dejinách gréckej literatúry, kto napísal gurmánsku príručku s názvom *Gastrologia*. Zároveň bol aj učiteľom hedonika Archéstrata z Gely.[20] Athénaios uvádza aj priamy citát z Terpsiónovho diela: „mäso z korytnačky sa musí aj nesmie jesť“.[21] Cieľom Terpsiónovej príručky údajne mali byť rady jeho nasledovateľom, ktorým jedlám je potrebné sa vyhýbať a z akých dôvodov.

Athénaiov zlomok rozširuje Terpsiónov hedonizmus, ktorý nachádzal prekvapivé vyjadrenie v gastrológii. Terpsión v ňom zároveň figuruje ako vynálezca nového literárneho žánru, ktorý sa bude rozvíjať v sicílskom prostredí. Ak by sme ústretovo predpokladali, že zlomok z Klearcha cituje Athénaios presne a že naozaj pochádza z Terpsiónovho údajného diela, mohli by sme v ňom vidieť aj typickú črtu megarských filozofov v slovných paradoxoch a eristickom umení, ktoré je aplikované na oblasť praktickej filozofie, konkrétne na pociťovanie slasti a pôžitku z jedla. Tento rozmer môžeme identifikovať už v Terpsiónovom postoji k smrti a bohatstvu v Lúkiánovej satire – bohatstvo je aj nie je prospešné, smrť je aj nie je žiadúca.

V treťom a zároveň poslednom texte, ktorý spomína meno Terpsióna, je opäť prítomná dialektická štruktúra argumentácie a hedonistická téma. Dielo *Lúboštné listy (epistolai erótikai)* pochádza pravdepodobne z neskororímskeho obdobia (5. – 6. stor. n. l.) a pripisuje sa bližšie neznámemu autorovi Aristaenetovi.[22] Ide o zbierku eroticky ladených listov, ktorými autormi a adresátmi sú rôzne historicky známe aj neznáme postavy. Terpsiónovi sa pripisuje autorstvo krátkeho siedmeho listu z druhej knihy zbierky, ktorý má nadpis *O otrokyni, ktorá sa zamilovala do milenca svojej pani*. Filozofické jadro textu spočíva v paradoxe, ktorú ženu je lepšie milovať – mladá žena má na jednej strane „srdce na jazyku“, čo znamená, že jej láska je úprimná a čistá. Na druhej strane, staršia, skúsená žena zasvätená do mystérií bohyně Afrodity vie muža lepšie uspokojiť – „žena vie, ako sa má bozkávať, panna vie byť len bozkávaná“.[23] Na ilustráciu toho, že je lepšie milovať staršiu a skúsenejšiu ženu, sa používa príslovie z prostredia sicílskej mímografie – kto miluje mladú a neskúsenú ženu, je ako povestný „Sicíľčan, čo trhá nezrelé plody ovocia“ (*Sikelos omfakidzei*).[24] Za povšimnutie možno stojí aj Terpsiónov

postreh, že Erós zapalaľuje v ľuďoch pochodne nielen prostredníctvom zraku, ale aj prostredníctvom sluchu – mladá slúžka sa totiž zaľúbila do milenca jej pani skrze ich ľúbostné reči, ktoré počúvala cez (*di' akoés*) zatvorené dvere ich komnaty.

Historicko-filozofická interpretácia Terpsióna z Megary

Po tom, ako sme analyzovali textovú evidenciu, ktorú neuvádzajú moderné zbierky zlomkov megarikov, si musíme položiť otázku: do akej miery môžu tieto zlomky rozširovať naše poznatky o Terpsiónovi z Megary a megarskej filozofii? Ústretová interpretácia predpokladá, že texty Lúkiána, Athénaia a Aristaeneta referujú na toho istého Terpsióna, ktorý bol Sókratovým a Eukleidovým priateľom. Hoci sa tento predpoklad nedá ďalej zdôvodniť, môžeme argumentovať aj opačne a pýtať sa, prečo sa v dejinách gréckej literatúry nevyskytuje žiadny iný Terpsión a prečo všetky tri texty vykazujú určité podobné črty? Lúkiános, Athénaioi a Aristaenetos totiž vykresľujú Terpsióna ako postavu, ktorá rada používa na tlmočenie svojich myšlienok príslovia. Všetky tri texty obsahujú argumenty alebo myšlienky s paradoxnými závermi, v ktorých sa obhajuje aj popiera hedonisticky orientovaná téza. V Lúkiánovi sa obhajuje téza, že bohatstvo a ľudský život sú indiferentné veci, ak človeku neprinášajú pôžitok. V Athénaiovi sa obhajuje téza, že jedno a to isté jedlo (mäso z korytnačky) je vhodné aj nevhodné na konzumáciu. V Aristaenetovi sa napokon argumentuje na obidve strany v otázke toho, či je lepšie milovať mladú a v láske neskúsenú ženu, alebo staršiu a v láske skúsenú ženu.

Z jediného „filozofického“ zlomku Terpsióna z Megary, ktorý opisuje Sókratovo *daimonion* ako kýchnutie, môžeme taktiež vyčítať podvojnú interpretáciu – *daimonion* Sókrata nahovára aj odhovára od činov a myšlienok. Zaujímavejšia je však skutočnosť, že predstava kýchnutia ako vešteckého znamenia sa v niektorých prípadoch spájala práve s bohom Erótom a jeho dychom, ktorý vypúšťa ľuďom z pravého, resp. z ľavého líca.[25] Kýchnutie tak veštilo úspech alebo neúspech v láske a Terpsiónova interpretácia môže odkazovať na známe „kupliarske umenie“ Sókrata a jedinu múdrosť, ktorú pripúšťal, že má – *erotiké techné*. [26]

V zmysle ústretovosti by sme mohli ďalej konštatovať, že Terpsión sa nepreslávil ako iní megarskí filozofi, pretože zomrel v mladom veku.[27] Stihol napísať len krátky spis *Gastrologia*, na ktorý neskôr nadviazal Archéstratos z Gely a azda ešte jeden alebo dva kratšie spisy,[28] v ktorých pojednával o hedonistických témach slasti, lásky, bohatstva a života. Stopy jeho myšlienok a argumentov sa neskôr dostali do diel Lúkiána, Athénaia a Aristaeneta, ktorí ich využili a spracovali vlastným spôsobom. Ústretová interpretácia Terpsióna z Megary pred nami odhaľuje – síce veľmi slabo kontúrovaný, ale v základných rysoch originálny – portrét sókratovského mysliteľa, ktorý stojí na pomedzí megarskej a kyrénskej filozofie a rozvíja vlastnú koncepciu „dialektického hedonizmu“, predpokladajúcu situacionizmus ľudského šťastia, lásky a pociťovania slasti.

Filozoficko-literárna interpretácia Terpsióna z Megary

Na druhej strane, interpretačná ústretovosť v prípade veľmi slabo dochovanej pramennej literatúry nevyhnutne ústi do interpretačnej naivity. V duchu kriticismu a skepticizmu sa zdá byť prinajmenej rovnako plauzibilná aj druhá interpretácia. Na rozdiel od Nailsovej a ďalších bádateľov sa domnievame, že zmienky o Terpsiónovi nemusia pochádzať

všetky len od Platóna, ale aj od Eukleida z Megary. Tomu môže nasvedčovať nenápadná Plútarchova zmienka zo zlomku SSR VI B 95, v ktorom sa explicitne uvádza, že Terpsiónov názor „sprostredkoval“ iný, bližšie nemenovaný megarik. Vzhľadom na to, že Eukleidés vo svojom dialógu pojednával nielen o Sókratovom *daimoniu*, ale aj o jeho dvojitej funkcii a takisto vzhľadom na skutočnosť, že diskurz o *daimoniu* bol vsadený do kontextu Sókratových posledných chvíľ, by sme mohli Lúkiánov text, v ktorom vystupuje Terpsión, situovať práve do rovnakého prostredia. Či už Terpsión vystupoval alebo nevystupoval aj v dialógoch iných sókratovcov, ako len Platóna, možnosť, že neskoršie texty Lúkiána a Aristaeneta vychádzajú práve z literárnych predlôh, v ktorých figuroval Terpsión ako hovorca alebo postava, indikuje opodstatnenosť Nailsovej neústretovej tézy. Podľa tohto čítania Terpsión nebol mysliteľ *sui generis*, ale len literárna postava, ktorú neskorší bádatelia využívali na tlmočenie vlastných myšlienok a filozofických postojov podľa ľubovôle. Zmienku o Terpsiónovi a jeho diele v Athénaiovi je možné vysvetliť filologicky – v skutočnosti môže ísť o poškodený text, v ktorom prepisovači nahradili pôvodné meno z textu „Terpsiklés“ na „Terpsión“. [29]

Podľa tejto menej ústretovej interpretácie bol Terpsión z Megary obyčajným súkromníkom, priateľom sókratovských filozofov a členom Sókratovho okruhu, ktorý sa však nevenoval filozofii ani ako spisovateľ, ani ako rečník či učiteľ. Všetky filozofické témy alebo spôsob argumentácie, ktorý s ním spájali Plútarchos, Lúkiános, Athénaios a Aristaenetos, sú dielom ich filozofickej a literárnej predstavivosti. Keďže sa traja naposledy spomenutí autori nevyjadrujú ani o tom, odkiaľ Terpsión pochádzal, môžeme v ich mene ich postavy vidieť symbolické vyjadrenie alebo personifikáciu „radosti“ a „veselosti“ spájanej s chuťou do života a všetkým, čo ľudí príjemne uspokojuje (*terpó, terpsis*).

Záver

V predkladanej štúdii sme sa pokúsili analyzovať všetky antické texty, v ktorých vystupuje postava Terpsióna. Poukázali sme na možnosť, že moderní bádatelia prehliadajú dôležité súvislosti a textové svedectvá, ktoré dopĺňajú biele miesto v dejinách sókratovskej filozofie po Eukleidovom a Sókratovom priateľovi, Terpsiónovi z Megary.

Vzhľadom na zle zachované a skromné zlomky však dospievame k záveru, že dnes je už nemožné rozhodnúť, či Terpsión predstavoval svojbytného a originálneho filozofa, alebo ide len o človeka, ktorý po sebe nezanechal žiadny filozofický spis, teóriu ani myšlienku. Napriek tomu považujeme za dôležité upozorniť na skutočnosť, že interpretácie moderných bádateľov nie sú o nič viac plauzibilné ako naša ústretová interpretácia. Problematika Terpsióna z Megary nám tak pripomína, že o antických filozofoch nemôžeme uvažovať v absolútnych kategóriách a je potrebné v duchu kriticismu a probabilizmu rátať s viacerými, viac, menej alebo rovnako plauzibilnými interpretáciami.

Na samotný záver nemôžeme vylúčiť ani tretiu, veľmi neústretoú, nihilistickú interpretáciu, ktorá Terpsiónovi uprie samotnú existenciu a vyhlási ho za literárnu postavu vymyslenú Platónom. Rôzne hypotézy a dohady, špekulácie a interpretácie nás napokon

vedú k záveru, že pokiaľ papyrasy z Herkulanea alebo egyptské piesky nevydajú nové objavy doposiaľ neznámych spisov Terpsióna alebo o Terpsiónovi, jeho postava zostane aj naďalej bielym miestom v dejinách sókratovskej filozofie.

Štúdia vznikla ako súčasť riešenia grantovej úlohy VEGA 1/0031/23 Miesto megarikov v sokratovskom hnutí.

L i t e r a t ú r a

Athenaeus: *The Learned Banqueters*. Cambridge: Harvard University Press 2008.

Aulus Gellius: *Atické noci*. Bratislava: Tatran 1987.

Bing, P., Höschle, R. (eds.): *Aristaenetos, Erotic Letters*. Atlanta: Society of Biblical Literature 2014.

Branccaci, A.: The double *Daimōn* in Euclides the Socratic. In: *Apeiron*, roč. 38, 2005, č. 2, s. 143-154.

Diogenes Laertios: *Životopisy slávnych filozofov I*. Bratislava: SAV 1954.

Fraňo, P.: Cicero a zdroje stoickej argumentácie v spise *Paradoxa Stoicorum* (Cic. Parad. 20 – 26). In: *Filozofia*, roč. 74, 2019, č. 6, s. 472 – 484.

Giannantoni, G.: *Socratis et Socraticorum Reliquiae II*. Napoli: Bibliopolis 1990.

Haake, M.: Megara and 'the Megarians': a City and its Philosophical School. In: Beck, H., Smith, P. J. (eds.): *Megarian Moments. The Local World of an Ancient Greek City-State*. Montreal: McGill University and Archives 2018, s. 237-256.

Ierodiakonou, K.: Stoic Logic. In: Malpass, A., Marfori Antonutti, M. (eds.): *The History of Philosophical and Formal Logic. From Aristotle to Tarski*. London: Bloomsbury Academic 2017, s. 51-70.

Kurzová, H.: *Megarikové. Zlomky*. Praha: Oikoymenh 2007.

Lúkiános: *Šlehy a úsměvy*. Praha: Svoboda 1969.

Marsico, C.: *Filósofos Socráticos. Testimonios y fragmentos. I: Mégaricos y cirenaicos*. Buenos Aires: Losada 2013.

Mecci, S.: Terpsion of Megara and the Socratic Daemon. In: Marsico, C. (ed.): *Socrates and the Socratic Philosophies*. Baden-Baden: Academia Verlag 2022, s. 249-262.

Montoneri, L.: *I Megarici. Studio storico-critico e traduzione delle testimonianze antiche*. Catania: Università di Catania 1984.

Muller, R.: *Les Mégariques. Fragments et témoignages*. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin 1985.

Nails, D.: *The People of Plato. A Prosopography of Plato and Other Socratics*. Indianapolis: Hackett Publishing Company 2002.

Olson S. D.: Archestratus of Gela. In: Sider, D. (ed.): *Hellenistic Poetry*. Ann Arbor: University of Michigan Press 2017, s. 127-141.

Oost, S. I.: The Megara of Theagenes and Theognis. In: *Classical Philology*, roč. 68, 1973, č. 3, s. 186-196.

Pentassuglio, F.: Elenchtike techne, erotike techne: in margine al Carmide platonico. In: *Plato Journal*, vol. 20, 2020, s. 55-66.

Platon: *Dialógy I. – III*. Bratislava: Tatran 1990.

Plutarchos: O Sókratovom daimoniui. In: *Filozofia*, roč. 68, 2013, č. 8, s. 691-703.

Porubjak, M.: Criticism in Theognidea. In: *Folia philosophica*, roč. 39, 2018, s. 169-177.

Prince, S.: Socrates in Stobaeus: Assembling a Philosopher. In: Moore, Ch. (ed.): *Brill's Companion to the Reception of Socrates*. Leiden, Boston: Brill 2019, s. 453-517.

Sedley, D.: Diodorus Cronus and Hellenistic Philosophy. In: *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, roč. 23, 1977, s. 74-120.

Suvák, V.: Antisthenove logické tézy v kontexte Stilpónovej dialektiky. In: Marchevský, O., Suvák, V., Zákutná, S. (eds.): *Život s filozofiou. Zborník príspevkov k jubileu profesora Františka Mihinu*. Bratislava: Slovenské filozofické združenie pri SAV 2024, s. 127-148.

Vítek, T.: *Věštění v antickém Řecku III. Tělo a sny*. Praha: Herrmann & synové 2013.

Xenofón: *Hostina. Sokratova obhajoba*. Bratislava: Kalligram 2006.

P o z n á m k y

[1] K politickým dejinám Megary pozri bližšie Oost, S. I.: The Megara of Theagenes and Theognis. In: *Classical Philology*, roč. 68, 1973, č. 3, s. 186-196. Dielo Theognida z Megary a jeho filozofický rozmer analyzuje štúdia Porubjak, M.: Criticism in Theognidea. In: *Folia philosophica*, roč. 39, 2018, s. 169 – 177.

[2] Haake, M.: Megara and 'the Megarians': a City and its Philosophical School. In: Beck, H., Smith, P. J. (eds.): *Megarian Moments. The Local World of an Ancient Greek City-State*. Montreal: McGill University and Archives 2018, s. 237 – 238.

[3] Por. bližšie správy o Eukleidových nočných návštevách Athén (Aulus Gellius, *Noct. Att.* VI. 10) a tiež správy z Diogena Laertskeho (*Vit.* II. 106) a Platóna (*Phaed.* 59c; *Theaet.* 142c).

[4] Suvák, V.: Antisthenove logické tézy v kontexte Stilpónovej dialektiky. In: Marchevský, O., Suvák, V., Zákutná, S. (eds.): *Život s filozofiou. Zborník príspevkov k jubileu profesora Františka Mihinu*. Bratislava: Slovenské filozofické združenie pri SAV 2024, s. 133.

[5] Sedley, D.: Diodorus Cronus and Hellenistic Philosophy. In: *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, roč. 23, 1977, s. 75. Megarské logické paradoxy boli pravdepodobne súčasťou prepracovanejšej a premyslenejšej polemiky s filozofickými teóriami Platóna a Aristotela, pričom váha ich protiargumentov podmienila formovanie nielen Aristotelovej náuky o sylogizmoch, ale aj stoickej logiky, predovšetkým dielo Chrysippa. K stoickej logike a jej zdrojom pozri bližšie Ierodiakonou, K.: Stoic Logic. In: Malpass, A., Marfori Antonutti, M. (eds.): *The History of Philosophical and Formal Logic. From Aristotle to Tarski*. London: Bloomsbury Academic 2017, s. 53; Fraňo, P.: Cicero a zdroje stoickej argumentácie v spise *Paradoxa Stoicorum* (Cic. Parad. 20 – 26). In: *Filozofia*, roč. 74, 2019, č. 6, s. 472 – 484.

[6] SSR VI B 94 (= Platón, *Phaed.* 59c; *Theaet.* 142a-143c).

[7] SSR VI B 96-97 (= Olympiodóros, in *Aristot. categ. proleg.* p. 3, 17; Suidas, s. v. Σωκράτης).

[8] SSR VI B 98 (= *Socr. Ep.* XXI. 1, XV. 3, XIV. 9).

[9] SSR VI B 95 (= Plútarchos, *De gen. Socr.* 581a). Pozri bližšie v slovenský preklad v Plutarchos: O Sókratovom daimoni. In: *Filozofia*, roč. 68, 2013, č. 8, s. 693.

[10] Mecci, S.: Terpsion of Megara and the Socratic Daemon. In: Marsico, C. (ed.): *Socrates and the Socratic Philosophies*. Baden-Baden: Academia Verlag 2022, s. 255. K Eukleidovej interpretácii dvojitého božstva a Sókratovho *daimonia* pozri bližšie Brancacci, A.: The double *Daimōn* in Euclides the Socratic. In: *Apeiron*, roč. 38, 2005, č. 2, s. 143 – 154.

- [11] Nails, D.: *The People of Plato. A Prosopography of Plato and Other Socratics*. Indianapolis: Hackett Publishing Company 2002, s. 74.
- [12] Pozri bližšie Marsico, C.: *Filósofos Socráticos. Testimonios y fragmentos. I: Mégaricos y cirenaicos*. Buenos Aires: Losada 2013, s. 100; Muller, R.: *Les Mégariques. Fragments et témoignages*. Paris: Librairie Philosophique J. Vrin 1985, s. 110; Montoneri, L.: *I Megarici. Studio storico-critico e traduzione delle testimonianze antiche*. Catania: Università di Catania 1984. V českej edícii zlomkov megarikov nie je o Terpsiónovi z Megary ani jedna zmienka, por. Kurzová, H.: *Megarikové. Zlomky*. Praha: Oikoymenh 2007.
- [13] Do tejto kategórie (tzv. *ceteri socratici*) zaraďuje Terpsióna Giannantoni. Medzi ďalších „ostatných sókratovcov“ zaraďuje napr. obuvníka Simona, Glaukóna, Theaga, Faidra, Faidonda, Hermogena, Menexena, Euthydema, Ktesippa, Chairekrata a Chairefóna, Charmida, Kleombrota a Apollodóra. Por. Giannantoni, G.: *Socratis et Socraticorum Reliquiae II*. Napoli: Bibliopolis 1990, s. 631 – 642.
- [14] Prince, S.: Socrates in Stobaeus: Assembling a Philosopher. In: Moore, Ch. (ed.): *Brill's Companion to the Reception of Socrates*. Leiden, Boston: Brill 2019, s. 467.
- [15] Lúkiános, *Dialog. Mort.* VI. 1.
- [16] Lúkiános, *Dialog. Mort.* VI. 2.
- [17] Por. Platón, *Apol.* 41d; Xenofón, *Apol.* 7-8.
- [18] SSR II A 11 (= Stobaeus III. 6. 63; Censorinus, *De die nat.* III. 3). Interpretáciu Eukleidovho zlomku v kontexte Sókratovej blížiacej sa smrti správne uvádza Brancacci, A.: The double *Daimōn* in Euclides the Socratic, c. d., s. 145.
- [19] Nerozumné počínanie Osudu komentuje Terpsión príslovím „ťahať voz pred býkom“ (*hamaxa ton boun ekferei*) (Lúkiános, *Dialog. Mort.* VI. 2.).
- [20] K Arcestratovi pozri bližšie Olson S. D.: Arcestratus of Gela. In: Sider, D. (ed.): *Hellenistic Poetry. A Selection*. Ann Arbor: University of Michigan Press 2017, s. 127 – 141.
- [21] Athénaios, 337a (fr. 78 Wehrli): *é kré chelónés chré fagein é mé fagein*. Ide o zlomok z Klearchovho diela *O prísloviach (Peri Paroimión)*. Okrem Athénaia uvádzajú tento výrok (nie vždy pripísaný Terpsiónovi) aj neskorší gramatici Zenobius, Diogenianus a Apostolius. Citát je zaujímavý svojou onomatopoeickou štruktúrou a paradoxným záverom.
- [22] Meno autora tejto zbierky (Aristaenetos) ako prvý navrhol byzantský učenec Janus Laskaris (1445 – 1535). Por. bližšie Bing, P., Hörschele, R. (eds.): *Aristaenetos, Erotic Letters*. Atlanta: Society of Biblical Literature 2014, s. xii – xiii.
- [23] [Aristaenetos], *Ep. amat.* II. 7.
- [24] [Aristaenetos], *Ep. amat.* II. 7. Príslovie o Sicílčanovi je v texte – bez ďalšieho vysvetlenia – spájané s filozofom Empedokleom z Akragantu. V texte je uvedené aj ďalšie príslovie, hoci bez zjavného filozofického motívu (*hama epos hama ergon*). Význam príslovia je podobný ako naše ustálené slovné spojenie „ako sa povedalo, tak sa aj stalo“.
- [25] K tradícii veštenia z kýchania ako z Erótovej dychu, ktorá sa o. i. zachovala v dielach Eurípida a kynika Kerkida, pozri bližšie Vítek, T.: *Věštění v antickém Řecku III. Tělo a sny*. Praha: Herrmann & synové 2013, s. 175 – 176.
- [26] K erotickému rozmeru Sókratovej filozofickej činnosti pozri bližšie Pentassuglio, F.: Elenchtike techne, erotike techne: in margine al Carmide platonico. In: *Plato Journal*, vol.

20, 2020, s. 55 – 66.

[27] To môže byť aj dôvod, prečo ho Platón vybral za hovorcu v dialógu *Theaitétos* – Terpsión, podobne ako Theaitétos, umrel pred alebo približne v tridsiatom roku svojho života. K datovaniu Theaitétovho života pozri bližšie Nails, D.: *The People of Plato*, c. d., s. 274 – 278.

[28] Do úvahy prichádza ešte spis s názvom *O sexe* (*Peri afrodisión*), ktorý Athénaios na inom mieste pripisuje bližšie neznámemu autorovi Terpsiklovi (meno môže byť neskoršou emendáciou pôvodného poškodeného tvaru „Terpsión“), por. Athénaios 325d.

[29] Túto alternatívu zvažuje prekladateľ Athénaia Olson v príslušnom mieste (Athénaios 337b) – hypotéza sa však dá použiť aj opačným smerom – na iných miestach, kde Athénaios cituje Terpsiklove dielo *O sexe*, môže ísť o emendáciu pôvodného mena „Terpsión“ na „Terpsiklés“.

Mgr. František Škvrnda, PhD.

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta medzinárodných vzťahov

Katedra medzinárodných politických vzťahov

Dolnozemska cesta 1

852 35 Bratislava 5

e-mail: frantisek.skvrnda2@euba.sk

ORCID-ID: <https://orcid.org/0000-0002-2573-3409>